

Тетяна Антонюк,

<https://orcid.org/0000-0002-6446-2795>,

докторка історичних наук,

провідна наукова співробітниця,

відділ зарубіжної україніки,

Інститут книгознавства,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

вул. Володимирська, 62, Київ, 01001, Україна

e-mail: antoniuktd@nbuv.gov.ua

Метабібліографія Української революції 1917–1921 рр. – вагоме історичне дослідження

Рец. на кн: **Добко Т., Дуднік О. Українська революція (1917–1921) у бібліографічних показниках** : монографія / Тетяна Добко, Олександр Дуднік ; наук. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. 380 с.

У монографії Тетяни Добко і Олександра Дудніка здійснене комплексне дослідження бібліографічних джерел з історії Української революції та визвольної боротьби українського народу (1917–1921), виданих в УРСР, СРСР, незалежній Україні та за кордоном у ХХ – на початку ХХІ ст. Видання, що рецензується, є помітною подією не лише у зв'язку з відзначенням 100-річчя національно-визвольних змагань українського народу, але й з огляду на необхідність всебічного вивчення, аналізу та узагальнення великої кількості різнопланових, не-систематизованих і маловідомих широкій читацькій аудиторії бібліографічних видань, створення цілісної й всеохоплюючої картини бібліографічного забезпечення цієї теми.

Вдало структурована праця дає змогу в історичному аспекті простежити підготовку показників, дослідити методологічні, ідеологічні засади їх укладання, виявити прогалини в розробленні певних аспектів чи напрямів зазначеної тематики. Монографія має чотири основні розділи: «Бібліографічні посібники з історії національно-визвольної боротьби українського народу (1917–1921) (перша половина ХХ ст.)»; «Бібліографічні показники з історії Української революції (1917–1921 рр.) у 50–80-х роках ХХ ст.»; «Українська революція (1917–1921 рр.) у бібліографічних посібниках періоду незалежності України»; «Біобібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань українського народу (1917–1921 рр.)».

У першому розділі «Бібліографічні посібники з історії національно-визвольної боротьби українського народу (1917–1921) (перша половина ХХ ст.)» автори знайомлять читача з літературою, в якій розкриваються спроби молоді Української держави організувати бібліографічну роботу та започаткувати

державну реєстрацію вітчизняної друкованої продукції. Зокрема, це – видання про діяльність Бібліотечно-архівного відділу при Міністерстві Народної Освіти УНР у період існування Української Центральної Ради (УЦР), Управління в справах друку при Міністерстві внутрішніх справ за часів гетьмана Павла Скоропадського, Архівно-бібліотечного відділу при Раді Народних Міністрів у роки правління Директорії. Виокремлені установи ставили конкретні завдання щодо розвитку української національної бібліографії, бібліотечно-інформаційної діяльності бібліотек. У цей період формувалися засади української національної бібліографії, були створені Українська академія наук, Національна бібліотека Української Держави, Українська Книжкова палата, Український науково-дослідний інститут книгознавства, розгортали роботу державні видавництва, інші національні інституції, що справляли вирішальний вплив на розвиток української бібліографії 20–30-х років ХХ ст.

Усебічно проаналізовано бібліографічні джерела революційної доби («Важніші жерела до історії Українських Січових Стрільців» Івана Калиновича, «Книгарь: літопис українського письменства», Показчик віденського тижневика «Воля», бібліографічна праця Сергія Єфремова «Українознавство»); українську радянську бібліографію 20–30-х років ХХ ст. (бібліографічні праці бібліотек, наукових і культурно-освітніх центрів України з дослідження революційної тематики, бібліографічні посібники партійних науково-дослідних установ: істпартів, істмолів та істпрофів, журнал «Літопис революції», бібліографічні матеріали у військово-, громадсько-політичних та літературно-мистецьких журналах «Армія і революція», «Червоний шлях», «Західня Україна», «Життя і революція», історико-краєзнавчі бібліографічні посібники); загальносоюзні і російські бібліографічні видання 20–30-х років ХХ ст. (бібліографічні матеріали на сторінках істпартівських і військово-політичних періодичних видань, бібліографічні показники, українська бібліографія за марксистсько-ленінською методологією); бібліографія міжвоєнних і воєнних часів в еміграції та на західноукраїнських землях (бібліографічні праці Івана Калиновича, бібліографічні видання Петра Зленка, «Библиография русской революции и гражданской войны (1917–1921): из каталога библиотеки Русского заграничного исторического (Р.З.И.) Архива»,

бібліографія визвольної боротьби на сторінках «Літопису Червоної Калини» і «Студентського шляху», українська бібліографія в роки Другої світової війни).

Другий розділ праці вміщує аналіз бібліографічних показників з історії Української революції 50–80-х років ХХ ст., а саме такі, як радянська бібліографія в УРСР та СРСР, бібліографічні посібники української діаспори (тематичні бібліографічні дослідження, книгознавчі та українознавчі бібліографічні видання, бібліологічний доробок Максима Бойка, показники змісту періодичних видань).

Третій розділ монографії автори присвятили бібліографічним показникам про Українську революцію початку ХХ ст., виданим після 1991 р. Цей розділ є найбільшим, що свідчить про активізацію досліджень із даної тематики в період незалежності, коли було знято заборони на розроблення «націоналістичних» тем, відкрилися раніше закриті архіви і відділи бібліотек, став вільним доступ до документів з грифом «цілком таємно», уможливилися відрядження науковців України до інформаційних осередків діаспори, зарубіжних архівів, бібліотек. Тут читач має змогу познайомитися з такими складниками бібліографічних джерел з означеної тематики: національно-визвольна боротьба 1917–1921 рр. у державній політиці національної пам'яті; відображення тематики Української революції у бібліографічних показниках загального змісту (українська книга періоду революції у ретроспективних бібліографічних показниках, державні бібліографічні показники Книжкової палати України, бібліографічні видання Національної історичної бібліотеки України, електронні інформаційні ресурси і цифрові колекції); бібліографічні видання про визначні події революції та державотворчі процеси (показники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського «Українська революція і державність», бібліографічні видання з історії Української Центральної Ради, бібліографічні посібники про Українську державу за гетьмана Павла Скоропадського, бібліографія історії Західноукраїнської Народної Республіки, показник «Народжені революцією: українські держави 1917–1921 рр.», російські архівні каталоги й бібліографічні посібники, бібліографічні видання, присвячені українській соборності, національній ідеї та незалежності); бібліографія терору і репресій у революційну добу (розсекречення і оприлюднення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, бібліографічні видання з історії визвольних змагань у регіонах, військова історія і зв'язка у бібліографічних дослідженнях про Українських Січових Стрільців, бій під Крутами, Зимові походи Армії УНР, довідково-бібліографічні джерела з історії української дипломатії, бібліографічні видання загального характеру, присвячені 100-річчю Української революції); відображення подій Української революції у показниках змісту періодичних видань (показники змісту українських часописів, показники змісту періодичних видань української діаспори).

У заключному розділі проаналізовані біобібліографічні посібники з історії національно-визвольних змагань початку ХХ ст., розглянуті важливі метабібліографічні джерела, які допомагають швидше зорієнтуватися у масиві бібліографічної продукції (Білокінь С. «Довідкова книга з культурної спадщини України» (Київ, 2009); «Науковці України ХХ – ХХІ століть» (Київ, 2010)

та інші)); біобібліографічний довідник «Діячі Української Центральної Ради»; колективні біобібліографічні покажчики; персональні біобібліографічні покажчики підготовлені в Україні, діаспорі, в яких представлено видання, що висвітлюють життя і діяльність як видатних діячів Української революції, так і низки маловідомих героїв. Що важливо, оприлюднюється інформація про таких відомих українців революційної доби 1917–1921 рр., як Ольга Басараб, Микола Василенко, Володимир Винниченко, Михайло Грушевський, Дмитро Донцов, Євген Коновалець, Симон Петлюра та багатьох інших провідників і учасників національно-визвольних змагань.

У післямові узагальнено результати дослідження, окреслено подальші перспективи досліджень із цієї тематики.

Безперечно, монографія «Українська революція (1917–1921) у бібліографічних покажчиках» є цінним здобутком вітчизняної бібліографістики, оскільки містить детальний аналіз різножанрових і багатоаспектних бібліографічних видань покажчиків, списків, оглядів, методико-бібліографічних матеріалів, присвячених окремим регіонам, визначним подіям, військовим і державним структурам, підрозділам, органам і організаціям революційної доби, які вийшли переважно окремими виданнями в друкованих чи електронних формах. Цілісність та об'єктивність наукового дослідження забезпечує широке залучення до змісту праці покажчиків, підготовлених представниками українських наукових осередків в еміграції та в діаспорі, а також бібліографічних видань радянських дослідників у різні періоди існування СРСР. Особливо детально проаналізовані актуальні бібліографічні праці сучасних бібліографів, присвячені 100-річному ювілею Української революції. У праці всебічно охарактеризовано бібліографічні джерела з найвидатнішої події в історії України ХХ ст. – Української революції 1917–1921 рр., яка засвідчила постання української політичної нації та її здатність боротися за власну суверенну державу, що відбувається донині і додає віри в нашу Перемогу і її правомірність.

Звичайно, аналіз представлених бібліографічних посібників не вичерпує теми Української революції 1917–1921 рр., а навпаки, спонукає фахівців до подальших досліджень, до створення нової бібліографічної продукції з цієї теми як одного з ефективних джерел інформування сучасного читача, інформаційного захисту держави та формування єдиного цілісного консенсусного конструкта історичної пам'яті українського суспільства.